

**6D010500-Дефектология мамандығы бойынша философия
докторы (PhD) дәрежесін алу үшін дайындалған**
**Дузелбаева Айтолқын Болатовнаның «Педагогикалық білім беруді
жаңарту жағдайында мұғалім-дефектологтарды дайындау» тақырыбында**
жазылған диссертациясына рецензенттің

ПІКІРІ

1. Зерттеу тақырыбының өзектілігі және оның жалпы ғылыми және жалпы мемлекеттік бағдарламалармен (практиканың және ғылым мен техника дамуының сұраныстарымен) байланысы.

Қазіргі уақыттағы жағдайда қарастыра отыра, белгіленген халықаралық және ұлттық бетальстар педагогикалық білімді жаңарту қажеттілігін заңды түрде кәжет етті. Үрдістің негізгі бағдары біздің мемлекетіміздің Елбасысы «Қазақстанның әлеуметтік жаңаруы: жалпыға бірдей еңбек ететін қоғамға 20 қадам»: «...Қазақстандағы білім беру жүйесін жаңарту үш басты бағытқа негізделуі азбал: білім беру мекемелерін онтайландыру; оқу-тәрбие үрдісін жаңарту; білім саласындағы қызметтердің тиімділігі мен қолжетімділігін жетілдіру» макаласында берілген. Мемлекет басшысының жоғары білім жүйесін жаңарту женіндегі және оны дамудың халықаралық деңгейіне шығару үндеуінің ерекше мәні бар жоғары білім жүйесінің сапасына ерекше көніл аударылады. Жоғары оқу орындарының кадрлық құрамына, олардың материалды техникалық қамтамасыздандырылуына және білім беру бағдарламаларының деңгейіне қатысты талаптарды және бақылауды қүштейту қажет деп көрсетеді.

Осы міндет едәуір дәрежеде педагогикалық кадрларды даярлау жүйесіне қатысты болғандыктан дәл осы педагогтың өзі балалар мен жастаңдардың ақыл-ой мен сана-сезіміне әсер етеді, өмірге, мемлекетке, қоғамға деген көзқарастарын қалыптастырады. Осыған байланысты, 2016-2019 жылдарға білім беру және ғылымды дамытудың Мемлекеттік бағдарламасының басты міндеттерінің бірі ретінде педагогикалық кадрлардың сапалы құрамын жоғарылату; педагогтар кәсібінің мәртебесін жетілдіру және олардың сапалы құрамының жоғарылауы; бәсекеге қабілетті кадрлардың сапалы даярлығын қамтамасыздандыруы; әлемдік бетальстар мәнмәтінінде жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім мазмұнының жаңаруы болып табылады. Сол себепті білім жүйесін жаңарту-бұл мемлекеттің ауқымды бағдарламасы деп айттың бағуға болады, ол арқылы нақты шаралардың жоспары құрастырылды және жүзеге асырылуда, олардың бірі мектептердің басшылары мен мұғалімдер біліктілігінің даярлығы, қайта даярлығы және жетілдірілуі болып табылады. Осыған сәйкес, елімізде болып жатқан білімді ауқымды жаңарту жағдайында, жасампаз ойлай біletін, озық, жаңарту технологияларын игерген, тәжірибеде эксперименттік қызметпен айналысатын педагогтың ролі артады. Бұл орайда педагогтың кәсібілілігі ғана емес, сонымен қатар окуға, өз шеберлігін жетілдіруге талпынысы бағаланып, жаңарту талаптарына сәйкес мамандарды дайындаудың өзектілігі артқанын ескеретін болсақ, ұсынылып отырған диссертацияның өзектілігі арта туследі.

Қазіргі кезең мүмкіндіктері шектеулі балаларға қатысты қалыптасқан қоғамдық тәжірибелі қайта бағалау, арнағы педагогика саласындағы маманға

койылатын талаптар жүйесін және оны даярлау жүйесін өзгертуді көздейді. Осы және көптеген басқа сұрақтардың шешімі білім беру үйімдары үшін мамандарды даярлау үрдісін жетілдіру механизмі ретінде арнайы педагогиканың мазмұны, формасы, әдістері және технологияларының жаңауры арқылы болуы мүмкін. Осыған байланысты бүгінгі кезеңнің ерекшелігі–шешімі ерекше білім беру қажеттіліктері бар жандарға көрсету және оларды сәтті турде әлеуметтендіру бойынша маңызды жолдардың бірі ретінде мұғалім-дефектологтарды дайындауга бағытталған жаһандық міндетті ой иелігінен откізуді талап етеді.

Сонымен қатар, отандық арнайы білім беру саласында педагогикалық білім берудің жаңауры жағдайында мұғалім-дефектологтарды дайындау бойынша еңбектердің жоқтың қасы екендігі А.Дузелбаеваның диссертациялық жұмысының маңыздылығын арттырады.

Қазіргі кезеңде мемлекеттік деңгейде арнайы және инклузивті білім беру мәселесі және оның оқу-әдістемелік, ғылыми тұрғыдан қамсыздандырылуы белсенді жүргізіліп жатқандықтан, сонымен қатар қоғамдық және нарық талаптарының өзгеруі есебінен жоғары оку орындарында дайындалатын мамандардың дайындығының мазмұнына да жаңа сұраныстар түсude. Бұл орайда жазылған А.Б. Дузелбаевамен жазылған диссертациялық жұмыстың нәтижелері жаңа заман талаптарына жауап берे отыра, педагогикалық білім беруді жаңарту жағдайында мұғалім-дефектологтарды дайындаудың мазмұны мен ұйымдастырылуы жағын қамтамасыз ете отыра, жұмыстың негізінде ұсынылып отырған тәжірибелік-бағдарланған модельмен және оның құрылымдық компонентерімен беріліп айқындалады. Осылайша, Айтолжын Болатовна Дузелбаеваның диссертациялық жұмысы қоғамның сұранысынан, заман талабынан туындаған өзектілігі жоғары еңбек болып саналады және оны жазылған диссертацияның мазмұны да дәлелдейді.

2. Ізденушінің диссертацияда тұжырымдалған әрбір нәтижесінің, тұжырымдары мен қорытындыларының негізделу және шынайылық дәрежесі.

Диссидент зерттеу барысында мынадай ғылыми нәтижелерге қол жеткізген:

- 1) «Педагогикалық білім беруді жаңарту жағдайында мұғалім-дефектологтарды дайында» ұғымының психологиялық, педагогикалық категория ретінде мәні анықтаған;
- 2) Педагогикалық білім беруді жаңартудың саяси, әлеуметтік-экономикалық алғышарттары сипаттаған;
- 3) Арнайы педагогтарды дайындаудың шетелдік және отандық тәжірибесі сипаттаған;
- 4) Педагогикалық білім беруді жаңарту жағдайында мұғалім-дефектологтарды дайындаудың тәжірибесі-бағдарланған моделі жасаған;

Осы аталған нәтижелердің шынайылығы мен негізділігі докторанттың философия, әлеуметтану, психология, педагогика және арнайы педагогика саласында педагогикалық білім берудің жаңауры жағдайында мұғалім-дефектологтардың дайындығы ұғымдары қарастырылған шетелдік, отандық ғылыми еңбектерге талдау беруімен; педагогикалық білім берудің жаңаурына

екелетін және мұғалім-дефектологтардың дайындығы мазмұнын өзгерту жайлы әлеуметтік, экономикалық, саяси алғышарттарды сипаттаумен; арнайы педагогтарды дайындаудағы шетелдік және отандық тәжірибелі саралау және талдаумен; қазіргі жағдайды өзгерту және жаңарту мақсатымен, арнайы педагогтарды дайында мазмұнын жетілдіру мақсатында және педагогикалық білім беруді жаңарту жағдайында мұғалім-дефектологты дайындаудағы тәжірибелі-бағдарланған моделін құрастырумен және тәжірибелік ұсыныстарды өзірлеумен айқындалады.

3. Ізденушінің диссертацияда тұжырымдалған әрбір ғылыми нәтижесі (қағидасты) мен қорытындысының жаңалық дәрежесі.

Диссидентпен алынған нәтижелердің шынайылығы мен негізделуі диссертациялық зерттеудің негізінде жатқан үлкен әмпирикалық материалмен және авторлық ғылыми басылымдар мен соавторлықта құрылған оқу-әдістемелік құралдар көрінумен қамтамасыз етіледі.

Алынған нәтижелер шынайы және негізделген болып табылады, себебі педагогика және арнайы білім беру саласындағы ғылыми-зерттеушілік жұмысты ұйымдастыру әдістемесі және әдіснаманы кең ауқымды талдауы және зерттеуі негізінде құралады.

«Педагогикалық білім беруді жаңарту жағдайында мұғалім-дефектологтарды дайында» ұғымының психологиялық, педагогикалық категория ретінде мәнін анықтау бойынша бірінші нәтиженің жаңалығы ретінде болашақ мұғалім-дефектологтарды дайындаудың және дайындық ұғымының тұжырымдалық негіздерін зерттеу және талдаумен, сонымен бірге «педагогикалық білім беру жағдайында мұғалім-дефектологтарды дайында» ұғымын, мазмұның анықтаумен және соның негізінде авторлық ұғымды ұсынумен тұжырымдалады.

Екінші нәтиженің жаңалығында автор педагогикалық білім беруді жаңарту жағдайында мұғалім-дефектологтарды дайындау бойынша әлеуметтік, саяси және экономикалық алғышарттарды аныктады, жаңарту түсінігін ашу және жаңартуға әкелген тұғырларды және тәсілдерді жүйелеуінде негізделеді.

Диссертациялық зерттеу жұмысының үшінші нәтижесі арнайы педагогтарды дайындаудың шетелдік және отандық тәжірибесі бойынша педагогикалық білім беруді жаңарту жағдайында мұғалім-дефектологтарды дайындаудың жаңа үлгісін жасау үшін арнайы педагогтарды дайындаудың отандық және шетелдік тәжірибесін саралау және талдауда көрінеді. Арнайы және инклюзивті білім беру мекемелері мен жаңарту талаптарына сәйкес шетелдік тәжірибелі пайдалану арқылы қазіргі кездегі дайындықты жетілдірумен негізделеді.

Төртінші нәтиже негізінде педагогикалық білім берудің жаңаруы жағдайында мұғалім-дефектологтарды дайындау бойынша болашақ мұғалім-дефектологтарды дайындаудың тәжірибелі-бағдарланған моделін құрастыру және тәжірибелі-эксперименттік жұмыс барысында оны тексерумен негізделеді. Мұғалім-дефектологтарды тиімді дайындауды жузеге асыру үшін оны құрайтын құрылымдық компоненттерімен және оны енгізу және қалыптастыру кезіндегі нәтижелермен негізделеді және шындалады.

4. Ізденушінің алған нәтижелерінің тиісті өзекті мәселені, теориялық немесе қолданбалы міндетті шешуге бағытталатындығы.

А. Дүзелбаевың зерттеу барысында қол жеткізген осы ғылыми нәтижелері ішкі бірлікпен, зерттеу жұмысы барысында қойылған мақсатты педагогикалық білім беруді жаңарту жағдайында мұғалім-дефектологтарды дайындаудың теориялық негіздерін айқындалап, ғылыми-әдістемелік қамтамасыз ете отыра, әрбір теориялық тұжырымдардың өзара байланыстырымымен және олардың тәжірибелік-экспериментте тексерілуімен, қорытындысымен және автордың арнаиы және инклузивті білім беру саласына мамандарды дайындау бойынша енгізген ғылыми жаңалығымен сипатталады.

Философия докторы (PhD) дәрежесін алуға арнаап жазылған бұл диссертацияның арнаиы білім беру үшін маңызы өте жоғары. Себебі, аталаған зерттеуде педагогикалық білім беруді жаңарту жағдайында мұғалім-дефектологтардың дайындығы аса бір көкейтесті мәселе ретінде алғаш рет шешімін тауып отыр. Автормен ұсынылған «Арнаиы және инклузивті білім берудегі этнопедагогикалық тұғырлар» оқу-әдістемелік құралы болашақ мұғалім-дефектологтарды ұлттық құндылықтарды бойына сіңіре отыра дайындау барысында тәжірибелі маңыздылықты арттыра түседі және мамандармен қолданыска ие болып табылады. Сонымен бірге, зерттеу жұмысының белгілі бір компоненттерін қалыптастыруға әсер ететін бөлімдерді ерекшелей отыра, ізденуші өз жұмысы барысында еріктілер әрекет үйімдастыру арқылы тәжірибелік-бағдарланған көмпоненті қалыптастыруға болатынын көрсеткен және бұл диссертациялық зерттеудің нәтижелерін арнаиы және инклузивті білім беру теориясында, дефектология мамандығы бойынша болашақ мұғалім-дефектологтарды дайындаудың жағдайлары оқу орындарында, осы саладағы мамандардың біліктілігін көтеру институттарының тәжірибесінде улken сеніммен пайдалануға болады.

5.Диссертацияның негізгі қағидасының, нәтижесінің тұжырымдары мен қорытындыларының жариялануының жеткілікті толықтығына растама.

Диссертациялық жұмыстың мазмұны бойынша барлығы 18 енбек жарық көрді. Соның ішінде 6 макала КР БжФМ Білім және ғылым саласындағы бакылау комитеті ұсынған ғылыми басылымдарда, 1-Scopus базасына енген шетелдік басылымдарда, 7-алыс-жақын шетелдік халықаралық ғылыми конференцияларында, 3-оқу-әдістемелік құралдары жарияланған.

6. Диссертация мазмұнындағы және рәсімделуіндегі кемшіліктер.

Ізденуші диссертациялық зерттеу жұмысы барысында педагогикалық білім берудің жаңаруы жағдайында мұғалім-дефектологтарды дайындаудың мазмұнын қарастыра отыра мұғалім-дефектологтарды даярлайтын жоғары оқу орындарының білім беру бағдарламаларын, оларды менгерудегі алатын мамандықтар мен құзыреттіліктерді анықтап талдады, сонымен бірге диссертант өз жұмысында казіргі кезеңдегі дайындықты талдай отыра жұмыс берушілердің арнаиы және инклузивті білім беру үйімдарында жұмыс жасау үшін қажетті құзыреттіліктерінің қатары мен сұраныстарына, маман қажеттілігіне талдауын жасады. Сонымен қатар, диссертант жұмыс барысында шетел және отандық

тәжірибеде мұғалім-дефектологтарды дайындауда «арнайы педагог» және «мұғалім-дефектолог» түсініктері қатар жүретінін сипаттап жазған.

Диссертация мазмұнында, рәсімделуінде мынадай кемшіліктер кездеседі:

1. Диссертациялық зерттеу жұмысында ізденуші кәсіби құзыреттіліктер қатарын сипаттап жазып ұсынған және қазіргі кезеңдегі 5B010500-Дефектология мамандығы бойынша дайындықты саралы талдаудан өткізген, дегенмен де алғашқы мемлекеттік жалпыға міндетті білім стандартындағы ұсынылған құзыреттіліктерді қазіргі дайындық барысында қалыптасатын құзыреттіліктермен салыстырса жұмыстың құндылығы арта түсер еді.

2. Ізденуші зерттеу жұмысы барысында кәсіби құзыреттіліктерді қалыптастырудың компоненттерін ажыратта отыра, олардың деңгейлерін көрсеткен. Зерттеу жұмысында деңгейлердің критериилерін толық және сапа бере отыра іріктеген. Алайда, бұл анықтаған критерилерді мәтін түрімен қоса кесте түрінде баяндап көрсетсе, жұмыстың құндылығы артар еді.

3. Диссертациялық зерттеу жұмысында қорытынды және ұсыныстар бөлімінде жұмыс барысында жүргізілген жұмыстардың қорытындысы және ұсыныстары біршама нақты жазылған. Дегенмен де, жұмыстың тәжірибелік мәнділігін аштындаі, тәжірибелік түрғыдан ұсыныстар косу артық болмас еді.

4. Диссертацияның жазылуында стилистикалық, орфографиялық кателер кездеседі.

Дегенмен, көрсетілген кемшіліктердің шешімі женіл, сондықтан ғылыми талапқа сай жазылған еңбектің құнын төмендетпейді.

7. **Тиісті мамандық бойынша философия докторы (PhD), бейіні бойынша доктор дәрежесін беру мүмкіндігі туралы қорытынды.**

Сонымен, Дүзелбаева Айтолькын Болатовнаның «Педагогикалық білім беруді жаңарту жағдайында мұғалім-дефектологтарды дайындау» тақырыбында жазылған диссертациясын дербестегі айқындалған, ғылыми жаңалығы мен практикалық маңыздылығы бар, орындалуы Қазақстан Республикасы Білім және ғылым саласындағы бақылау комитетінің таланттарына сай келетін, аяқталған жұмыс деп есептеп, оның авторына 6D010500-Дефектология мамандығының философия докторы (PhD) дәрежесін алуға лайық деп санаймын.

Рецензент,
Түзету педагогикасының ұлттық
ғылыми-практикалық орталығының
директоры, педагогика ғылымдарының
кандидаты

Г.А. Абаева

